

Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika u 17. stoljeću temeljem »Krapinskih zapisnika«

Domagoj ČIČKO
Zagreb

Prethodno priopćenje
(primljeno: 17. veljače 2017.)
UDK 339.174(497.522Krapina)«16«

Razvoj Krapine u 17. st. bio je uvjetovan i određen trima osnovnima procesima — učvršćivanjem pravnog položaja u odnosu na vlastelinstvo, prilagodbom promjenama u makroekonomskim tokovima te usložnjivanjem socijalne strukture. Velikim dijelom takav je razvoj slijedio općeeuropski obrazac, a slučaj Krapine pokazuje kako se to ogledalo u kontekstu pograničnog trgovišta Hrvatsko-slavonskog kraljevstva.

Ključne riječi: trgovište, socijalno discipliniranje, urbani identiteti, oligarhije, sajmovi

Uvod

Rani novi vijek bio je period krize za urbane strukture u čitavoj Europi. To je još više bio slučaj za gradska naselja na nemirnoj granici prema Osmanskom Carstvu koja su zbog konstantnog ratovanja proživljavala duboku krizu. Iako je ona stabilizacijom granice početkom 17. st. ublažena, konačni oporavak uslijedio je tek u 18. st. U takvim okolnostima Krapina je upravo početkom 17. st. proživljavala odlučujuće trenutke, u jeku borbe s Krapinsko-kostelskim vlastelinstvom, u promijenjenom socioekonomskom kontekstu ranog novog vijeka uvjetovanom epohalnim promjenama kao što su revolucija cijena te promjene tokova trgovine uvjetovane razvojem prekomorske trgovine, razvoj moderne države praćen procesima socijalnog discipliniranja, centralizacije i teritorijalizacije, konfesionalizacija i s njom povezana vjerska i politička gibanja te vojno-politički razvoj određen osmanskim ratovima.

Smanjenjem broja urbanih naselja na području Hrvatsko-slavonskog kraljevstva u 17. st. uslijed osmanskih ratova trgovište Krapina dobilo je istaknutiji položaj u urbanoj mreži, posebice s obzirom na položaj na putu trgovine prema zapadu. Međutim, položaj Krapine nije bio obilježen samo njezinim gospodarskim značenjem već i pravnim statusom te socijalnim procesima. Stoga će se u ovom radu nastojati pokazati temeljne odrednice ekonomskog i socijalnog raz-

voja trgovišta u kontekstu pravnog položaja u odnosu prema ostalim instancijama vlasti, kao i u okviru socijalnih promjena u širem europskom kontekstu s naglaskom na identitetima, urbanim elitama i socijalnom discipliniranju. Rad se temelji prvenstveno na »Krapinskim zapisnicima« kao primarnom izvoru. Zapisnici obuhvaćaju spise gradskog magistrata koje su vodili bilježnici općine od 1574. do 1699. godine u tri sveska. Zabilježeni unosi uglavnom se redaju kronološki (iako postoje i oni naknadni), bez ikakve sustavne organizacije bilježenja. Podatke iz izvora nastojalo se iskoristiti (u mjeri u kojoj je bilo moguće) za izradu kvantitativnih serija podataka (podaci o sastavu gradske uprave, odredbe o cijenama, porezne odredbe, globe) te na temelju kvalitativne analize iz njih iščitati određene procese obrađene u radu. Također, izvore se kombiniralo i sa sekundarnom literaturom, koje o Krapini nema mnogo. Uz djelo Stjepana Ortnera još iz 19. st. i članak Josipa Adamčeka s početka 80-ih godina 20. stoljeća postoji i nekoliko novijih sintetskih pregleda krapinske povijesti koje su uredili Antun Kozina i Agneza Szabo. Međutim, sva ta djela obrađuju ukupnu povijest Krapine, u čemu je 17. stoljeće tek površno dotaknuto.¹ S obzirom na ograničeni opseg rada, dubinska analiza izvora i šira kontekstualizacija nisu moguće. No temeljna problematika obrađena u nastavku upućuje na osnovne razvojne tendencije trgovišta u 17. stoljeću, pokazujući odraz makrohistorijskih struktura na mikrohistorijskom uzorku.

Pravni položaj i upravna struktura

Pravni status i uprava u trgovištu Krapina bili su regulirani povlasticom koju je izdao kralj Ludovika I. 1. III. 1347. i kojom su stanovnici trgovišta dobili pravo izbora suca (*villicusa*); on je imao svu izvršnu vlast, dok mu je sudska bila ograničena, te je u tom pogledu trgovište bilo podređeno kaštelanu krapinske tvrđave. To je bila ujedno jedna od najvećih razlika u odnosu na gradska naselja koja su stekla povlašten položaj stoljeće prije. Uz autonomiju u sudstvu i upravi, stanovnicima Krapine bilo je zajamčeno i slobodno prodavanje, zavještanje i nasljeđivanje imovine. Istim privilegijem bile su im određene i novčane te prirodne obveze, koje su se mijenjale do 17. stoljeća.² Sljedeći važan moment predstavljala je nova regulacija odnosa između trgovišta i vlastelinstva nastala 1641. kao rezultat višegodišnjeg sukoba. Naime, u 16. se stoljeću položaj trgovišta u odnosu na vlastelinstvo znatno promijenio. S promjenama koje su nastupile u feudalnim odnosima, a najvažnija je bila pojava i razvoj vlastelinske trgovine, sukobili su se interesi trgovišta i feudalaca. Potonji više nisu bili zainteresirani za razvoj trgovišta kao mjesta u kojem su seljaci mogli prodati viškove svojih proizvoda

¹ Stjepan ORTNER, *Povjest gradine i trgovišta Krapine*, Zagreb, s. n., 1899.; Josip ADAMČEK, »Povijest trgovišta i vlastelinstva Krapine u doba feudalizma«, *Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, God. 13 (15) (1982), 3-63; *Krapinskih osam stoljeća*, Antun Kozina, ur., Krapina, Hrvatsko planinarsko društvo Strahinjčica, 1998.; *Krapina: grad povijesti i kulture*, Agneza Szabo, ur., Krapina, Grad Krapina, 2004.

² S. ORTNER, *Povjest gradine i trgovišta Krapine*, 64-68.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

jer je to bila konkurencija njihovoj trgovini istim proizvodima. Stoga su odnosi trgovišta i feudalaca postajali sve napetiji i eskalirali su u međusobne sukobe krajem 16. i početkom 17. st. u kojima su građani borili, odnosno branili građanski status i prava. Iz tužbi upućivanih banu i kralju može se vidjeti da su vlastelini napadali trgovište, zatvarali građane, otimali im imovinu, nametali povećane radne obveze i dr. Kako se i nakon nekoliko pokušaja rješavanja sukoba on nastavio, kraljevska je komisija 1641. izdala novu regulaciju odnosa trgovišta i vlastelinstva kojom je uređeno pitanje sudstva njegovom podjelom između trgovišta, Krapinsko-kostelskog vlastelinstva i Varaždinske županije. Iako je taj dokument davao trgovištu malo širu autonomiju, ostalo je podložno vlastelinstvu. Sukobi dviju strana i dalje su izbijali, ali ne takvim intenzitetom.³

Vodeći upravni položaj u Krapini bio je položaj suca, kojega su birali svi punopravni građani svake godine na izbornoj skupštini u povodu blagdana Male Gospe (8. rujna). Uz njega birali su se fiskuš (*fiscus*), zadužen za upravljanje općinskom imovinom, drugi sudac (*secundus iudex*), sudac općine (*iudex communitalis*) te sudac grada (*civitatis iudex*). Gradsku administraciju vodio je bilježnik (*notarius*). Osim njih svake se godine biralo 12 prisežnika ili senatora (*jurati assessores seu senatores*) koji su zajedno sa sucima tvorili gradsku upravu. Od tih prisežnika dvojica su bila zadužena za mitnicu, dvojica za promet kruha i vina te po dvojica za meso i svijeće te kože i sol. U njihovoj nadležnosti bila je i briga za mlinove, mjere, bačve, a ponekad i za gorice i šume. Preko njih općina je provodila velik dio nadzora nad privrednim djelatnostima. Većina prihoda gradske uprave potjecala je od sajмова, odnosno mitničarina i sajamskih daća.⁴

Spomenuta upravna organizacija donekle se izmijenila u 17. stoljeću. Funkcija drugog suca čini se da je potpuno nestala jer je u »Krapinskim zapisnicima« njegov izbor zabilježen samo 1636. godine. Isto tako funkcije suca grada i fiskuša bile su objedinjene, kao što se često navodi u spomenutim zapisnicima »Fiscus sive communitalis iudex«. Nadalje, iako se načelno trebalo birati 12 prisežnika, odnosno senatora, njihov je broj prilično varirao (od 8 do čak 27) te se nije ustaljivao tijekom cijelog 17. stoljeća. Također, valja napomenuti određeni pomak u terminologiji — sudac, koji se u povlastici iz 1347. godine naziva *villicus*, u »Krapinskim zapisnicima« redovito se naziva *iudex*, odnosno *rihtar*, što može označavati transformaciju Krapine iz pretežno ruralnog naselja (na što bi upućivao naziv *villicus*) u urbano naselje (*rihtar*).⁵

Stanovništvo i gospodarstvo

Stanovništvo trgovišta se u 16. i 17. st. dijelilo na građane (*cives*, *purgari*) unutar i izvan trgovišta (*oppidum*). Prema popisu novčane daće iz 1574. trgovište je

³ J. ADAMČEK, »Povijest trgovišta«, 6 -7, 9-10, 12, 22-24, 26-28, 30-32.

⁴ Isto, 36-38.

⁵ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. II, fol. 5, 6, 9, 11, 13-15, 17-21, 24-27, 32-37, 40-41, 47-52, 54-55, 57 *passim*.

imalo 64 domaćinstva, a prema poreznom popisu iz 1598. godine 69 unutar trgovišta i 12 izvan njega. Također, u trgovištu se nalazilo 15 obitelji želira, koji nisu imali posjede ni građanska prava i većinom su bili sluge u građanskim kućama. Daljnje kretanje broja stanovnika moguće je pratiti prema poreznom registru iz 1664. godine kojim je u trgovištu bilo popisano 130 domaćinstava i 20 obitelji želira. Povećanje broja stanovnika koje se može zamijetiti ostvarilo se i prirodnim priraštajem, ali najviše doseljavanjem.⁶

Temelj krapinskog gospodarstva bio je važan položaj trgovišta na trgovačkom putu prema unutarjoaustrijskim pokrajinama. Sajmovi su imali važnu ulogu u gospodarstvu Krapine. Trgovište je u 17. st. imalo pravo na četiri godišnja sajma, koja su se održavala za blagdan sv. Florijana 4. svibnja i sv. Ladislava 27. lipnja, o Miholju 29. rujna te na blagdan sv. Martina 11. studenoga. Iako su se u Krapini održavali samo godišnji sajmovi imala je status gradskog naselja, što je suprotno tvrdnji Nevena Budaka da su za nastanak i postojanje gradova od ključne važnosti bili lokalni, tjedni sajmovi, a ne godišnji.⁷ Ta se tvrdnja o ulozi godišnjih sajмова međutim može dovesti u vezu s poljoprivrednim karakterom krapinskog trgovišta jer je iz izvora očito da je velika većina građana posjedovala neku vrstu poljoprivredne površine, zbog čega Krapina nije bila urbano naselje u punom smislu riječi. Poljoprivreda je imala istaknutu ulogu u životu građana i gospodarstvu trgovišta. Gotovo svi građani držali su oranice, vrtove i vinograde, a općina je imala i svoje pašnjake i šume (1608. Rudolf II. darovao im je 364 ha šuma). Također, krčenje šuma bilo je veoma rašireno, kao i sadnja novih vinograda na novim zemljištima. O tome koliko se krčilo svjedoči podatak da je općina 1615. posjedovala 103,5 jutara krčevina.⁸ Stoga se može pretpostaviti da su sajmovi predstavljali samo dopunski izvor prihoda (osim za one koji su se bavili obrtom i trgovinom jer je njima bilo važno mjesto na kojem su trgovali vlastitom robom). Uostalom, u prilog poljoprivrednom karakteru ide i činjenica da su većinu robe kojom se trgovalo na tim sajmovima činili upravo poljoprivredni proizvodi, što je vidljivo iz određivanja cijena o sajmovima. U tom pogledu velika je bila važnost godišnjih sajмова, iako je Ferdinand II. 1627. godine dao trgovištu pravo održavanja tjednog sajma (no, ono nije bilo ostvareno do 1844.). Osim trgovine, u gradu su bili razvijeni i obrti, što je vidljivo iz prisutnosti raznih obrtničkih zanimanja — mesara, gumbara, kožara, krznara, kovača, obučara, krojača, kolara i dr. U 17. st. posebno veliku skupinu obrtnika činili su tkalci udruženi u posebnu zadrugu na čelu s vlastitim »šektorima«. Nadalje, istaknuta je bila uloga kamenara, poznatih po izradi mlinskog kamenja koje se prodavalo u Ptuju i Varaždinu. Kamenari su također imali vlastitu organizaciju te su svake godine birali svoje dekane.⁹

⁶ J. ADAMČEK, »Povijest trgovišta«, 35.

⁷ Neven BUDAK, *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*, Zagreb, Koprivnica, Nakladnička kuća »Dr. Feletar«, 1994., 76.

⁸ J. ADAMČEK, »Povijest trgovišta«, 36; *Krapinskih osam stoljeća*, 83.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

Koliki je bio gospodarski značaj i stupanj razvoja Krapine može se iščitati iz nekih fragmentarnih podataka. Primjerice, trgovište je imalo svoju maltu na kojoj je ubiralo prolazne daće¹⁰, a u Krapini se nalazila i tridesetnica, kao što se može vidjeti u saborskom zaključku od 13. siječnja 1605. godine¹¹. Nadalje, prema saborskoj odluci iz 1675. godine izvoz meda u slovenske zemlje bio je dozvoljen samo preko stovarišnih mjesta koja su se nalazila u Zagrebu, Varaždinu, Samoboru i Krapini.¹² Također, naredbom istog tijela 1664. Varaždin, Zagreb i Krapina morali su osigurati oružanu pratnju do Sutle svim stranim trgovcima koji su posjećivali njihove godišnje sajmove.¹³ Vrijedi još spomenuti da se od 70-ih godina 16. st. u Krapini nalazila poštanska postaja za prijenos obavijesti iz Vojne krajine u unutarnjoaustrijske pokrajine i obratno, koja je od 1593. ondje neprestano postojala, a imala je dva poštanska konja (u Varaždinu su bila 3).¹⁴ Razvidno je dakle da se Krapina ubrajala u red glavnih trgovačkih središta kraljevstva, iako je sigurno bila mnogo manje važna od Zagreba i Varaždina.

Iz limitacija cijena za pojedine sajmove (iako ne za sve) može se vidjeti kojim se proizvodima najviše trgovalo na sajmovima i kako su se kretale njihove cijene. Prevladavali su poljoprivredni proizvodi — pšenica, raž, zob, zmesz (možda mješavina žitarica), proso, heljda (hajdina), vino i mošt te vzenie (možda neka vrsta domaće životinje). Za sve proizvode određivale su se prodajne cijene, osim za namostuvanje (mošt), koje se ponekad smjelo prodavati bez određene cijene odnosno »kako se tko pogodi«. Na sajmovima su stalno zastupljeni pšenica, raž i vzenie, dok su zmesz i zob relativno često prisutni, a ostali su proizvodi rjeđi. Iz tih je proglašen vidljivo da su cijene uglavnom oscilirale od 1669. do 1678., a 1695. zabilježen je osjetan porast cijena svih roba. S obzirom na nedostatak podataka za ranije razdoblje, ne može se zaključiti koliko je taj porast bio nagao ili postupan i u kakvoj je bio vezi s Velikim bečkim ratom.¹⁵

Proučavanje unosa u »Krapinske zapisnike« upućuje na poljoprivredni karakter trgovišta, budući da apsolutno dominiraju unosi vezani uz poljoprivredu — bilo da se radi o kupoprodaji raznih vrsta poljoprivrednih površina ili životinja ili pak o tužbama i svađama kojima su u središtu poljoprivredne stavke. No bu-

⁹ J. ADAMČEK, »Povijest trgovišta«, 34.

¹⁰ Zlatko HERKOV, *Povijest zagrebačke trgovine*, Zagreb, JAZU, 1987., 54.

¹¹ Vjekoslav KLAIĆ, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, knjiga 5 *Četvrto doba: Vladaње kraljeva iz porodice Habsburga (1527.–1740.)*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985., 656.

¹² Z. HERKOV, *Povijest zagrebačke trgovine*, 64-65.

¹³ Igor KARAMAN, »Zagrebački trgovci u 17. i 18. stoljeću«, *Historijski zbornik* 29/30 (1976–1977), 251-262.

¹⁴ Andrej HOZJAN, »Postanak i razvoj poštanske ustanove i ostalih načina prijenosa obavijesti u sjeverozapadnoj Hrvatskoj od 1500. do 1783.«, *Pošta sjeverozapadne Hrvatske*, Andrej Hozjan, ur., Zagreb, Varaždin, Hrvatske pošte, HAZU, 2002., 37, 42.

¹⁵ Domagoj ČIČKO, »Limitacije cijena u trgovištu Krapina u XVII. stoljeću«, *Ekonomika i ekohistorija: časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša*, Vol. 12, No. 1 (2016), 108-115.

dući da građani nisu bili obvezni davati dio svojih proizvoda kao naturalnu daću (o čemu bi postojali zapisi i na temelju čega bi se mogla izračunati približna poljoprivredna proizvodnja) može se samo temeljem odredaba o sajmovima konstatirati koje su kulture dominirale u poljoprivredi trgovišta u 17. st. — pšenica, raž i zob te u manjoj količini heljda i proso, uz vzenie i vino.

Nadalje, uopće nema podataka o obrtu i obrtnicima, iako se uz pojedina imena javljaju zanimanja nekih obrtnika (npr. barilar (bačvar), lončar, klobučar). U pogledu trgovine situacija je nešto bolja — tako se može doznati kako su se kretale cijene namirnica o sajmovima i kakve su bile kazne za kršenje gradskih odredbi vezanih uz trgovinu. Također, osim sajмова trgovina se odvijala i u dućanima lokalnih trgovaca, što se može vidjeti iz zapisa o najmu prostora za trgovanje¹⁶ i iz pisma koje krapinski franjevci upućuju trgovcu na Kaptol tražeći ulje za svjetiljke, jer da ga trgovac u Krapini nema.¹⁷ To pismo svjedoči također da trgovci u Krapini nisu raspolagali raznolikom robom odnosno da u tom trenutku nije bilo traženog artikla.

Iz unosa o poreznim obvezama građana može se iščitati da su se u Krapini u 17. st. plaćala tri (eventualno četiri) poreza — godišnja daća od 200 rajnskih forinti vlastelinstvu te kraljevica¹⁸ (koju je trgovište vjerojatno ubiralo za svoje potrebe s obzirom na to da piše »...a kraleucza daze da na zoldatha y nauze sthoie potrebno na oprauu na ztrosek...«¹⁹) i banalis (značenje nepoznato) kao i povremene izvanredne daće. Također, može se zaključiti da nisu svi građani plaćali jednake iznose svih podavanja, već da je to ovisilo o njihovom imovinskom stanju.²⁰

Osim prihoda od poreza grad je ostvarivao prihode raznim vrstama globa, navedenim u Tablici 1.

Također, prihodi su stizali i od maltarine, posebice u vrijeme sajмова, no kako je za to zabilježen samo jedan unos (32 denara na sajam o blagdanu sv. Ladislava 1675.)²¹, ne može se dobiti konkretna slika tih prihoda. Prema onome što se može zaključiti iz »Krapinskih zapisnika« rashodi općine su se trošili na podmirivanje poreznih obveza i na uzdržavanje vojnika.²² Međutim, analizom zapisnika može se utvrditi da u trgovištu nije bilo mnogo novaca u optjecaju od-

¹⁶ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. III, fol. 59r, 79v.

¹⁷ Josip MATASOVIĆ, »Knez Lenard, kaptolma zagrebačkog kramar«, *Narodna starina* 12, br. 32 (1933), 232.

¹⁸ Vrsta daće koja se isprva ubirala za kralja, ali ubiru je i neki vlastelini. Prema: Vladimir MAŽURANIĆ, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, s.v. »kraljevica«, Zagreb: Informator, 1975.

¹⁹ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. III, fol. 63r.

²⁰ Isto, fol. 61r, 61v, 63r, 69v, 76r, 77r, 82v, 85r; primjerice podavanja od kuća plaćala su se u trima kategorijama, ovisno o veličini, u iznosu od 12, 10 ili 8 denara.

²¹ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. II, fol. 71. v.

²² Isto, fol. 58v, 61v, 62r, 64v, 67v, 68v, 70v, 71v, 72v, 73v, 74v, 75v, 76v, 81r, 81v, 84r, 85v, 86r, 87v, 92r, 94r, 97r; općina je opskrbljivala vojnike i davala im određenu plaću (15 rajnskih forinti) te porezno oslobođenje vojnिकove obitelji, na što upućuju slučajevi Matije Skoka i Matije Zarine iz 1674.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

PREKRŠAJ	IZNOS KAZNE
nedolazak na svjedočenje pred suca	25 denara
uništenje pravnog dokumenta	160 denara
prodaja na sajmovima drukčije od određenih cijena	300 denara
upotreba pogrešnih mjera	3750 denara
lažna prisega	300 denara
povrede časti, svađe i tučnjave	40 do 400 denara (različito od slučaja do slučaja)
krađa	ovisno o vrsti ukradene stvari 80 do 2500 denara
davanje građanskog prava	240 denara (u jednom slučaju 300)

Tablica 1. Vrste prekršaja i globa²³

nosno da određene osobe nisu raspolagale gotovim novcem jer su se dugovi često naplaćivali zapljenom imovine — kuća, poljoprivrednih površina, životinja²⁴, a i u spomenutom pismu krapinskih franjevacu oni plaćaju robu u naturi jer nemaju novca²⁵.

Nadalje, u zapisnicima se može pratiti kretanje cijena kuća tijekom 17. stoljeća. One se prodaju od 5 do 100 rajnskih forinti (400 do 8000 denara) (vjerojatno ovisno o veličini), a daju se u najam za 25 groša (100 denara) te 6 rajnskih forinti (480 denara) godišnje²⁶ (usporedbe radi, u Zagrebu se krajem stoljeća najam kuće plaćao 40 rajnskih forinti (3200 denara))²⁷. Također, jedan zapis svjedoči o zalogu kuće na šest godina za iznos od 10 škuda (1475 denara).²⁸ Na sličan se način može pratiti kretanje cijena poljoprivrednih zemljišta, ali kako nisu bile zabilježene njihove površine, ne mogu se utvrditi cijene po jutru površine. Cijene oranica kretale su se od 15 groša (60 denara) do 23 rajnske forinte (1840 denara), livada od 2 dukata (300 denara) do 40 florena (6000 denara), a za vinograd je bio zabilježen samo jedan unos u tom razdoblju, prodan za 11 rajnskih forinti (880 denara).²⁹ Iako se u zapisnicima javljaju i podaci o cijenama pojedinih životinja, premalo je unosa za donošenje zaključaka o kretanjima cijena životinja. Također, temeljem unosa u zapisnike vidljivo je, kako je rečeno, da je krčenje bilo raširena pojava u općinskim šumama i često se obavljalo ilegalno. Tek nakon što bi određena osoba pokrčila dio šume morala bi platiti naknadu u iznosu od 100 do 350 denara, ponekad uz obvezu davanja određenog iznosa

²³ Izrađeno prema: »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. III, fol. 58v, 61v, 62r, 64v, 67v, 68v, 70v, 71v, 72v, 73v, 74v, 75v, 76v, 81r, 81v, 84r, 85v, 86r, 87v, 92r, 94r, 97r.

²⁴ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. III, fol. 55v, 65v, 66v, 78r, 85r, 85v, 96r.

²⁵ J. MATASOVIĆ, »Knez Lenard«, 232.

²⁶ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. III, fol. 56v, 68v, 97r, 160r.

²⁷ J. MATASOVIĆ, »Knez Lenard«, 114. Preračunato u denare prema omjeru 1 rajnska forinta = 80 denara.

²⁸ »Krapinski zapisnici«, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. III, fol. 59r.

²⁹ Isto, fol. 3r, 58r, 59v, 75r, 76v, 77r, 77v, 78r, 79v, 81 v, 82v, 85v, 86r, 92v, 96r.

poreza godišnje. Ako bi tko i dalje krčio bez dozvole, morao bi platiti 1000 denara kazne.³⁰

Temeljem analize »Krapinskih zapisnika« i iznesenih podataka o Krapini u 17. st. može se zaključiti da je Krapina, iako je imala određeno gospodarsko značenje, bila prvenstveno naselje poljoprivrednog karaktera čiji su se stanovnici u velikoj većini bavili poljoprivredom kao osnovnom granom gospodarstva. To je očito iz velikog broja unosa u »Krapinskim zapisnicima« vezanih uz poljoprivredu te iz malog broja unosa o obrtu. To se također može vidjeti iz proglašavanja kojima su se regulirale cijene proizvoda na godišnjim sajmovima s obzirom na to da su se prodavali isključivo poljoprivredni proizvodi.

Nadalje, iako je Krapina bila više ruralno nego urbano naselje, imala je istaknutu ulogu u gospodarskom životu Kraljevstva, što je vidljivo iz saborskih proglašavanja o sajmovima i trgovini medom s unutarnjoaustrijskim zemljama. Naravno, tu je njen značaj bio sigurno mnogo manji od značaja Zagreba i Varaždina, ali ne i drugih naselja slične veličine.

Urbani identiteti i urbane elite

Temeljem »Krapinskih zapisnika« mogu se proučavati i urbane elite, na temelju zapisa o sastavu gradske uprave koji tvore razmjerno dugu seriju podataka. Također, neki naizgled banalni unosi posredno osvjetljavaju određene aspekte urbanih identiteta.

Gradovi i njihovo stanovništvo isticali su se posebnim položajem u odnosu na okolni svijet, čega su itekako bili svjesni, a što je činilo osnovu za oblikovanje zasebnih urbanih identiteta. Gradski se identitet temeljio na političkim i građanskim privilegijama, često zajamčenim u posebnoj povelji više vlasti. Jedinствен kolektivni identitet, koji je odlikovao urbane zajednice, pružao je njihovim članovima osjećaj pripadnosti i ponosa. Bio je primjetan u svim gradovima, no mnogo snažnije u manjim sredinama gdje su veze među stanovnicima bile jače. Posebice u velikim urbanim zajednicama, ali ne samo ondje, postojalo je zapravo mnoštvo preklapajućih identiteta koji su proizlazili iz pripadnosti određenim društvenim skupinama, što čini koncept kolektivnih identiteta u urbanim sredinama još složenijim i nestalnijim.³¹ Urbani identitet bio je oblikovan kao skup pripadnosti obitelji i rodbinskoj zajednici, susjedstvu, župi, strukovnoj organizaciji, dobnoj skupini i rodnoj kategoriji, religijskim ili etničkim podgrupama te pravnim kategorijama stanovništva.³²

Pri proučavanju urbanih identiteta na području Hrvatsko-slavonskog kraljevstva nužno se mora uzeti u obzir veličina gradskih naselja. Naime, broj stanovnika u gradovima Hrvatsko-slavonskog kraljevstva nije u 17. stoljeću premašivao

³⁰ Isto, fol. 76v, 77r, 84r, 87r.

³¹ Henry KAMEN, *Early Modern European Society*, London, New York, Routledge, 2000., 13.

³² Christopher FRIEDRICH, *The Early Modern City 1450—1750*, London, New York, Longman, 1995., 13-14.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

nekoliko tisuća, pa se oni mogu smjestiti u kategoriju malih gradova u širem europskom kontekstu. Stoga bi se moglo pretpostaviti da je osjećaj pripadnosti urbanoj zajednici bio snažniji u takvim malim gradovima. No, bez obzira na veličinu svi su oni imali izraženu socijalnu stratifikaciju, s vlastitim elitama, socijalnim napetostima i sukobima, a osnovne odrednice gradskih identiteta odgovarale su temeljnim smjericama na europskoj razini. Iako je fenomen urbanih identiteta slabo istražen u hrvatskoj historiografiji, neki se primjeri ipak mogu navesti³³

Urbane identitete u trgovištu Krapini teško je sustavno istraživati s obzirom na karakter »Krapinskih zapisnika« kao izvora koji šturošću i fragmentiranošću otežavaju dublju analizu. Međutim, moguće je ukazati na određene aspekte. Težnja plemića da stanovnike trgovišta pretvore u kmetove, na što upućuje već spomenuti pravni sukob, sigurno je utjecala na jačanje kolektivne svijesti o pripadnosti građanskom sloju i gradu kao zajednici, a obrana od vanjskih pritisaka bila je presudna za oblikovanje kolektivnog identiteta. Također, činjenica da je Krapina bila relativno malo naselje (s oko 150 obitelji polovicom 17. st.) upućuje na mogućnost snažnijeg osjećaja pripadnosti nego u većim gradovima.³⁴

Obitelj je bila jedna od osnovnih društvenih zajednica (ne samo u gradu) koja je snažno utjecala na razvoj osjećaja pripadnosti. Međutim, bolje bi bilo reći kućanstvo nego obitelj jer kućanstvo nije obuhvaćalo samo osobe povezane krvnim srodstvom, već i radnike u obrtničkoj radionici te kućnu posluđu koje su povezivale svakodnevne zajedničke aktivnosti.³⁵ Uostalom, domaćinstvo odnosno kućanstvo bilo je temelj porezne organizacije, a ne obitelj. Obitelj kao zajednica te odnosi utemeljeni na srodničkom principu nisu nužno podrazumijevali prevladavanje principa solidarnosti među članovima obitelji. U tom kontekstu upravo imovinskopravne radnje mogu jako dobro poslužiti u proučavanju unutarobiteljskih odnosa i solidarnosti u Krapini. Razmjerno brojne parnice zbog nasljedstva te pogodbe među braćom i sestrama o odricanju od prava na imovinu u svoje ime i ime potomaka upućuju na važnost vlasničkih odnosa u obiteljskim strukturama. Slučajevi sporova zbog nasljedstva kao i pravne radnje potvrđivanja dogovora o imovinskim odnosima među članovima obitelji upućuju na to da su obiteljskim zajednicama dominirali gotovo poslovni odnosi. Svaka pogodba, posudba i dogovor morali su biti potvrđeni pred gradskim sudom, jer se očito računalo na mogućnost nepoštivanja verbalnog dogovora među članovima obitelji, a time su dobivali i pravnu snagu. Osim toga, fizički i verbalni obračuni među braćom, supružnicima ili članovima šire obitelji, rješavani pred sudom, također pokazuju da nije bilo mehanizama za reguliranje nesuglasica i konfliktnih situacija unutar obitelji bez posezanja za sudskim postupcima. O obiteljskim

³³ N. BUDAČ, »Gradske oligarhije u 17. stoljeću u sjeverozapadnoj Hrvatskoj«, *Međunarodni kulturnopovijesni simpozij Mogersdorf*, sv. 20, *Razvoj građanskog društva u panonskom prostoru od 16. stoljeća do Francuske revolucije*, Zagreb, 1995., 89-109.

³⁴ J. ADAMČEK, »Povijest trgovišta«, 6-7, 9-10, 12, 22.

strukturama moguće je zaključivati i proučavanjem institucije jamaca, odnosno *poruka*, koji su svojom imovinom pod prijetnjom novčane kazne jamčili za osumnjičenika puštenog iz tamnice da do konačne presude neće počiniti nikakav prekršaj ni pobjeći iz naselja. Pri tome se u većem broju kao jamci javljaju osobe izvan obitelji,³⁶ a tada je, zbog nedostatka podataka o tim ljudima, teže analizirati principe na kojima se gradila solidarnost a koji su mogli biti strukovni, susjedski, emocionalni ili gospodarski, odnosno mogli su se temeljiti na poslovnoj kolegijalnosti (primjerice među pripadnicima kamenarskog obrta), svakodnevnom suživotu sa susjedima, prijateljstvu ili poslovnoj suradnji (u zamjenu za neku uslugu, kao što je obrezivanje vinograda).

U Krapini je postojao i identitet temeljen na pripadnosti strukovnoj organizaciji, o čemu govore regulacije odnosa unutar zajednice kamenara kojima je bilo naloženo međusobno poštovanje i pomaganje, kao i obvezno prodavanje proizvoda po jednakoj cijeni. Nadalje, bilo je određeno da će se svađe ili kleвете kažnjavati novčanim iznosom od 25 talera, što je bila povećana svota. Spomenute odredbe pokazuju da su slučajevi takvih ponašanja bili zabilježeni i da je gradska uprava svojim odredbama morala regulirati odnose unutar zajednice, a one nisu vrijedile samo na području trgovišta, nego i svagdje kamo su kamenari išli prodavati svoju robu.³⁷

Unatoč demografskoj slabosti (Krapina je polovicom 17. st. imala 150 obitelji) u trgovištu je bila razvijena i pripadnost susjedstvu, kao odrednica urbanog identiteta, posebice važna u oblikovanju solidarnosti. To je vidljivo iz slučajeva u kojima su djeca koja su ostala bez roditelja a nisu imala druge rodbine dolazila pod skrb susjeda, kao što je zabilježeno 1574. u slučaju Mihaela Verhovskog kojem je skrbnik nakon smrti roditelja postao Martin Krajcar.³⁸ Uloga susjeda dolazila je do izražaja i u situacijama nužde, primjerice u slučaju smrti, kada su imali funkciju svjedoka prilikom sastavljanja oporuke.³⁹

Međutim, u Krapini nalazimo i izraze koji definiraju pripadnost gradskoj zajednici, primjerice u formuli prilikom godišnjeg izbora gradskog magistrata »ex consensu et unanimi voto totius Communitatis«. Nadalje, iz prisege koju su suci i prisežnici morali polagati vidljivo je prvenstvo interesa zajednice »...hochem oztavity vuzaky nazlob vuzake mito plachyu, pryatelztvo y vuzaky boiaznozt pravo polagh moie duse moie prizege y polagh... znanja vuzaku pravdu... y executiu koyaze bude predmene davala y predmeno(m) chinila, pravo opitaty y chiniti y polagh varassa u vuzako(m) dugotianu y verno y pravno hodity y sto

³⁵ Lewis MUMFORD, *Grad u historiji: njegov postanak, njegovo mijenjanje, njegovi izgledi*, Vladimir Ivir. prev., Zagreb, Naprijed, 1998., 314.

³⁶ »Krapinski zapisnici,« Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. I-III.

³⁷ Isto.

³⁸ Isto, sv. I, 34 v.

³⁹ Isto, 48 r.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

bude(m) znal aly chul...⁴⁰ Koliko se to ostvarivalo teško je sa sigurnošću reći, no svakako se može pretpostaviti da je kršenja bilo.

Iz navedenih se fragmenata može zaključiti o postojanju isprepletenih identiteta u Krapini koji reflektiraju stupanj kompleksnosti karakterističan za europske gradove na općoj razini. Od obitelji kao osnove, preko susjedskih odnosa i strukovne pripadnosti, do socijalnog statusa i pripadnosti gradskoj zajednici kao cjelini, kolektivni su se identiteti u Krapini očitovali različitim intenzitetom u različitim situacijama, ovisno o prilikama i kontekstima. Svakako su bili neraskidivo povezani i višestruko složeni, nastali kao posljedica specifičnog razvoja unutar gradske sredine.

Jedna od najvažnijih kategorija urbanih identiteta bila je pripadnost društvenom sloju koja se konstituirala temeljem položaja u staleskom društvu i materijalnog bogatstva kao osnove. U europskim gradovima se posebice u ranom novom vijeku kao vrhovni društveni sloj isticala urbana elita u kojoj su istaknutu ulogu imali pripadnici plemićkog sloja, ali i bogato građanstvo. Međutim, ponašanje urbanih elita razlikovalo se od ponašanja tradicionalne zemljoposjedničke aristokracije. Njihovi su članovi bili povezani sustavom zajedničkih vrijednosti i kontekstima u kojima su živjeli, a presudna odrednica statusa bilo je bogatstvo, pri čemu njegovo podrijetlo nije bilo osobito važno. Nadalje, važna karakteristika urbanih elita bila je težnja monopoliziranju upravnih položaja, pri čemu su ekonomski aspekti tog procesa imali sporednu ulogu, a središnje značenje imao je znak društvenog statusa koji je nosila upravna služba.⁴¹

»Krapinski zapisnici« donose podatke o sastavu uprave trgovišta za 54 godine — od 1636. do 1688. te za 1695. godinu. Temeljem njihove analize može se zaključiti da je u Krapini u 17. st. na djelu bio proces formiranja oligarhije odnosno da je ona već bila izgrađena u razdoblju za koje raspoložemo podacima. Analizom podataka o nositeljima upravnih funkcija može se zaključiti da je desetero ljudi (25,64%) obnašalo 105 službi (55,55%) tijekom 54 godine odnosno da su u svojim rukama objedinjavali više od pola visokih funkcija. Kada se uzmu u obzir i članovi istih obitelji, može se zaključiti da je svega 5 obitelji držalo u rukama 109 službi (57,71%). Te brojke svakako upućuju na već izgrađenu oligarhiju koja je monopolizirala upravu trgovišta. Slični se rezultati dobiju i analizom sastava prisežnika odnosno senatora. 751 funkciju prisežnika obnašalo je 105 osoba tijekom 54 godine, pri čemu je 25 osoba (23,81%) držalo 430 mjesta (57,26%), što je ponovno jasan znak postojanja oligarhije u Krapini. Analiziraju li se kraća razdoblja, dobivaju se približno jednaki rezultati. Tako je od 1636. do 1645. godine 31 vodeću funkciju obnašalo svega 9 osoba, pri čemu su 3 osobe (33,33%) držale 20 dužnosti (64,52%).⁴²

⁴⁰ Isto, sv. II, 10, 23.

⁴¹ H. KAMEN, *Early Modern European Society*, 95-96, 100.

⁴² »Krapinski zapisnici.« Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. II, fol. 5, 6, 9, 11, 13-15, 17-21, 24-27, 32-37, 40-41, 47-52, 54-55, 57-68, 71-74, 76-79, 84-92, 96-97, 137-138, 154-155, sv. III, fol. 2, 9r, 24v,

BROJ OBNAŠANIH SLUŽBI	BROJ OSOBA
1	10
2	9
4	2
5	4
6	4
7	3
8	3
11	2
19	2

Tablica 2. Omjer broja obnašanih službi i broja njihovih nositelja među vodećim dužnostima u Krapini 1636.—1688. i 1695.⁴³

Treba naglasiti da su se na najznačajnijim funkcijama (sudac, četvrti sudac, fiskuš, notar) osobe periodično izmjenjivale — svakih nekoliko godina prelazile su s jedne na drugu funkciju (tako je Martin Kalečak 1653. i 1654. obnašao dužnost suca, sljedeće dvije godine bio je četvrti sudac, 1661. i 1662. ponovo je obnašao sudačku dužnost, a 1663. službu četvrtog suca; dužnost suca ponovno je bila u njegovim rukama 1672. i 1673. te 1684.—1686., a službu četvrtog suca obnašao je i 1674. te 1687. i 1688.), a među prisežnicima prisutna su višegodišnja, pa i desetljetna razdoblja obnašanja dužnosti. Funkcija notara bila je donekle specifična jer se na toj dužnosti izmijenilo svega 8 osoba u 32 godine; Petar Kalečak obnašao ju je 19 godina, najduže među zabilježenim notarima u Krapini 17. stoljeća. Također, može se primijetiti da je u velikom broju slučajeva osoba koja je jedne godine obavljala funkciju suca, ako je nije naslijedila sljedeće godine, prešla na dužnost suca grada (odnosno četvrtog suca).⁴⁴

Socijalno discipliniranje

Raznoliki unosi u »Krapinskim zapisnicima« sagledani kao cjelina mogu poslužiti i kao izvor za proučavanje koncepta discipline i socijalnog discipliniranja u trgovištu te načina na koji se taj proces manifestirao. Teorijski model discipline i socijalnog discipliniranja usko je vezan uz djela Michela Foucaulta, Maxa We-

34, 40, 47, 53v, 54r, 63v, 72r, 80r, 90, 100v, 101r, 106, 108, 114r, 118r, 123r, 128r, 130r, 133r, 139r, 142r, 165v, 166.

⁴³ Izrađeno prema: Krapinski zapisnici, » Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. II, fol. 5, 6, 9, 11, 13-15, 17-21, 24-27, 32-37, 40-41, 47-52, 54-55, 57-68, 71-74, 76-79, 84-92, 96-97, 137-138, 154-155, sv. III, fol. 2, 9r, 24v, 34, 40, 47, 53v, 54r, 63v, 72r, 80r, 90, 100v, 101r, 106, 108, 114r, 118r, 123r, 128r, 130r, 133r, 139r, 142r, 165v, 166.

⁴⁴ Krapinski zapisnici, » Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. II, fol. 5, 6, 9, 11, 13-15, 17-21, 24-27, 32-37, 40-41, 47-52, 54-55, 57-68, 71-74, 76-79, 84-92, 96-97, 137-138, 154-155, sv. III, fol. 2, 9r, 24v, 34, 40, 47, 53v, 54r, 63v, 72r, 80r, 90, 100v, 101r, 106, 108, 114r, 118r, 123r, 128r, 130r, 133r, 139r, 142r, 165v, 166.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

VRSTA FUNKCIJE	BROJ FUNKCIJA	BROJ NOSILACA
Sudac	54	18
Fiskuš	52	24
Četvrti sudac	50	17
Notar	32	8

Tablica 3. Omjer broja funkcija i broja njihovih nositelja po pojedinoj dužnosti u Krapini 1636.—1688. i 1695.⁴⁵

bera i Gerharda Oestreicha. Prema interpretaciji Roberta Van Kierkena, unatoč razlikama u njihovim teorijskim razmatranjima discipline, svi navedeni autori smatraju da je proces socijalnog discipliniranja obilježen dugim trajanjem s dvjema dominantnim fazama — u prvoj institucionalizirana vlast (gradska uprava i kraljevski organi) nameće regulacije, zabrane i norme, a drugu fazu obilježava promjena u psihološkim strukturama, na individualnoj razini, što dovodi do pojave »samoregulirajućeg« građanina, sposobnog da sam upravlja svojim ponašanjima i nagonima. Sva trojica ističu razdoblje ranog novog vijeka kao izvorište opisanog procesa, pri čemu Oestreich naglašava ulogu gradova, koji upravo u tom razdoblju doživljavaju snažan demografski rast koji je nametnuo potrebu reguliranja svakodnevnog života s obzirom na to da je povećanje gustoće stanovništva u relativno kratkom razdoblju donijelo potrebu uređenja potencijalno konfliktnih svakodnevnih situacija. U tom se kontekstu razvio koncept policije (*Polizei*) kao sveobuhvatnog regulatornog mehanizma koji su poslije teritorijalne države preuzele i primijenile na gotovo sva polja ljudskog djelovanja.⁴⁶

Teorija socijalnog discipliniranja ne može se potpuno primijeniti na slučaj Krapine, odnosno zbog karaktera izvora nije moguće potpuno ispitati njezinu uklopljenosti u krapinski kontekst. Naime, Oestreichov model u kontekstu autonomne urbane sredine podrazumijeva da je gradska uprava službeno izdala uredbu koje bi u okvirima koncepta *Polizei* regulirale veliku većinu aspekata svakodnevnog života stanovništva. Međutim, takav se formalni statut u to vrijeme u Krapini nije pojavio. No, primjetni su određeni pomaci u slučaju Krapine. Usporedbom gradskih zapisnika s kraja 16. st. i od 30-ih godina 17. st. mogu se uočiti neke razlike. Zapisnici iz 16. st. velikim su dijelom sadržavali parnične postupke te pravne radnje zavještanja imovine, s iznimno malim brojem odredaba namijenjenih regulaciji određenog aspekta društvene zbilje. S druge strane, zapisnici 17. st. pokazuju dijametralno suprotnu tendenciju — iz njih nestaju podaci o zavještanju, parnični se postupci skraćuju samo na njihove zaključ-

⁴⁵ Izrađeno prema: Krapinski zapisnici, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, R-3340, sv. II, fol. 5, 6, 9, 11, 13-15, 17-21, 24-27, 32-37, 40-41, 47-52, 54-55, 57-68, 71-74, 76-79, 84-92, 96-97, 137-138, 154-155, sv. III, fol. 2, 9r, 24v, 34, 40, 47, 53v, 54r, 63v, 72r, 80r, 90, 100v, 101r, 106, 108, 114r, 118r, 123r, 128r, 130r, 133r, 139r, 142r, 165v, 166

⁴⁶ Robert VAN KRIEKEN, »Social discipline and state formation. Weber and Oestreich on the historical sociology of subjectivity«, *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* 17(1) (1990), 3-28.

ke, a pretežnu većinu unosa čine regulacijske odredbe fokusirane na uređenje gospodarskih prilika, porezne politike i administrativnih poslova kao i zapisi o sankcioniranju kaznenog ponašanja i kršenja važećih društvenih normi. Pri tom se postavlja pitanje valja li tu razliku pripisati karakteru izvora, odnosno proistječe li ona možda iz mogućnosti da su se određeni gradski spisi izgubili, ili je doista bila riječ o određenim promjenama koje se mogu iščitati iz spomenutih razlika. Smatram da je ipak došlo do određenih pomaka u upravnoj praksi s obzirom na to da se navode razne odredbe kojima su bila regulirana administrativno-ekonomska pitanja, a koje ne bi bilo potrebno ponovno navoditi ako su već bile utvrđene, ili bi eventualno bilo naznačeno da se nešto potvrđuje prema ranijoj odredbi. Stoga bi se moglo tvrditi da su gradske vlasti nastojale regulirati određena područja ljudskog djelovanja putem nesustavno određivanih regulacija koje su nastajale u skladu s potrebama. Moguće je da je takav razvoj bio posredovan utjecajima iz drugih gradskih sredina, posebice s unutrašnjoaustrijskog područja s kojim su postojale intenzivne ekonomske veze, no tu je hipotezu teško provjeriti. Nadalje, sukladno Oestreichovom modelu koji podrazumijeva porast broja stanovnika u gradu treba uzeti u obzir i demografsku situaciju u trgovištu. Tu je vidljiv porast broja obitelji od 85,19% u nešto više od pola stoljeća, sa 81 godine 1598. na 150 obitelji 1664. To odgovara porastu gustoće stanovništva koji nameće potrebu akulturiranja pridošlica te povećava broj konfliktnih situacija koje zahtijevaju sankciju. Isto tako, valja uzeti u obzir kontekst sukoba trgovišta s vlastelinstvom početkom 17. st. obilježen učestalim fizičkim i pravnim nasiljem — pljačkama, paleži, batinanjem, kršenjem prava i povlastica te nametanjem novih obveza — koje je moglo potaknuti potrebu za jasnijom pravnom regulacijom upravno-pravnih aspekata te sankcioniranjem prekršaja. To je razvidno iz tužbi koje je trgovište upućivalo različitim instancijama vlasti, tražeći od njih zaštitu i posredovanje te jasno reguliranje odnosa s vlastelinstvom, što je u konačnici i bilo uređeno 1641. godine.⁴⁷

Proširenje ovlasti, odnosno povećanje autoriteta gradske uprave i pokušaj discipliniranja građana vidljivi su i u oštrom sankcioniranju konfliktnih situacija te kršenja normi u obliku verbalnih i fizičkih prekršaja, prijetnji magistratu, nepoštivanja gradskih odluka, izostajanja sa sudskih rasprava te nekorektnog obavljanja pojedinih dužnosti. Kako verbalni delikti u većini slučajeva nisu prerasli u fizičke nego su odmah bili prijavljeni sudu, to može posredno upućivati na određeni stupanj discipline odnosno na potiskivanje nagona za samostalnim rješavanjem konfliktne situacije nasiljem te na poštivanje propisanog pravnog puta.⁴⁸

O dinamici tih sukoba ne možemo mnogo kazati, no nisu se ograničavali samo na muškarce nepovezane rodbinskim vezama; u njih su nerijetko bile uklju-

⁴⁷ »Krapinski zapisnici«, NSK, R-3340, Sv. I-III.; J. ADAMČEK, »Povijest trgovišta i vlastelinstva«, 35.

⁴⁸ »Krapinski zapisnici«, NSK, R-3340, Sv. I-III.

D. Čičko: *Socioekonomski razvoj trgovišta Krapina i položaj njegovih stanovnika...*

čene i žene, članovi obitelji, pripadnici strukovne zajednice pa i supružnici, a uz to i duhovne osobe.⁴⁹ Posebnu sferu sukoba činili su sukobi različitih staleških skupina, što se većinom odnosi na plemiće i građane, u obliku krađe robe, stoke i poljoprivrednih uroda, uništenja pokretne i nepokretne imovine, samovoljnih uhićenja, fizičkog nasilja, prijetnji i verbalnih delikata.⁵⁰ Te su borbe bile u biti odraz pravnog sukoba trgovišta i vlastelinstva.⁵¹

Zaključak

Socioekonomski razvoj Krapine u 17. st. bio je s jedne strane obilježen sukobom s vlastelinstvom zbog pravnog statusa trgovišta kao cjeline te njegovih stanovnika, a s druge demografskim i ekonomskim napretkom, ključnim za uspješno prevladavanje krize. Unatoč dominaciji poljoprivrede, sajmovi i obrti imali su važnu ulogu u ekonomskom životu trgovišta, koje je prosperiralo zahvaljujući položaju na putu trgovine prema unutrašnjoaustrijskim zemljama i političkim okolnostima promatranog razdoblja. Socijalne strukture upućuju na podudarnosti s gradskim naseljima na europskoj razini — od postojanja kompleksnih identiteta, preko formiranja oligarhije, do naznaka procesa socijalnog discipliniranja. Krapina je, kao i većina europskih gradova, ušla u rani novi vijek zadržavajući srednjovjekovne temelje, koji su utvrdili upravno-pravni okvir, prilagođavajući se promijenjenim socioekonomskim okolnostima i našavši na taj način svoje mjesto u urbanoj mreži užeg, odnosno šireg područja.

Domagoj Čičko

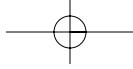
Socioeconomic Development of the Market Town Krapina and the social position of the inhabitants in 17th century according to *Krapina records*

The market town of Krapina entered the 17th century in uncertain circumstances of legal battle with the seignior, that was caused by the shift in socioeconomic structures on the broader area. However, that state didn't prevent further economic development, as can be seen from the positive outcome of the mentioned confrontation, as well as from the demographic progress of the market town throughout the 17th century. Although agriculture was the dominant economic activity, crafts (especially stonemasons) and annual fairs had a distinct economic role. Social structure had also gone through some changes in the early modern period. Forming of the urban elite made urban identities more complex, and traces of the process of social discipline can be seen in the stricter sanctioning of crimes and

⁴⁹ Primjerice tužba iz 1671. među Gregorom i Jakovom Susljem zbog krađe i vrijeđanja (Sv. III fol. 41r) ili među Petrom i Mihaelom Zubankom zbog svade i tučnjave 1672. (Sv. III, fol. 48v).

⁵⁰ Kada je primjerice 1669. Petar Karlo psovao i istukao fiskuša Nikolu Terdenića na trgu (Sv. III, fol 17r), ili kada je 1672. na sajmu vlastelinski službenik zaplijenio neku robu koja se prodavala (Sv. III, fol 48r).

⁵¹ «Krapinski zapisnici», NSK, R-3340, Sv. I-III.

transgressions of norms and regulations. That way, the Europe-wide changes, that led to the crisis of towns and caused the redefinition of their economic function and social organisation, are mirrored in these processes. The case of Krapina shows how that reflected in the context of the Kingdom of Croatia and Slavonia.

